

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

BROJ 1.

1928.

GOD. XXIV.

Jubilej Ivana Gojtana.

Dr. Miroslav Hirtz — Zagreb.

3. siječnja ove godine proslavio je u Gospiću, u srcu krševite Like, 60-godišnjicu života zasluzni hrvatski kulturni radnik i književnik Ivan Gojtan. Tih, čedan i povučen, daleko izvan književničkih klika i patvorenih reklama, Ivan Gojtan je sam svojim dugotrajnim radom osigurao sebi časno mjesto u kulturnoj historiji svojega naroda. Tko poznaje Gajtana, znade, da on ne voli tirada i apoteza, da mu nije do fraza, nego do djela, pa zato će i ja ovdje samo u glavnim crtama iznijeti njegovu biografiju i prikaz njegova djelovanja, koje obuhvata preko četiri decenija.

Ivan Gojtan rodio se 3. siječnja 1869. u Petrinji od oca dra. Nikole, liječnika, i matere Dragice rođene Bizum. Osnovnu školu pelazio je u Dalju i Osijeku, a gimnaziju je svršio u Osijeku. Darovit, bistar i pun mladenočkoga zanosa pošao je god. 1886. u Beč, gdje je učio pravne nauke i pored toga slušao neke profesore drugih struka, tako Brentana i slavnoga slavistu Jagića. Bit će, da je Jagić u njega usadio onu silnu ljubav prema slavenskoj knjizi, koja se očituje götovo u nekoj obožavalačkoj formi ruskih književnih velikana u ranijim godinama njegova književnog djelovanja. Jošte kao pravnik prve godine (1886.) počeo je Gojtan prevoditi Tolstoja za »Vijenac«, i to je bio njegov prvi književni nastup. Prva stvar, koju je preveo, bila je Tolstojeva crtica »Zrno kao kokošje jaje«, koja je izašla u br. 39. »Vijenca« za god. 1887. pod šifrom I. Ž. G. U »Vijencu« je onda kroz više godina lijepim, dotjeranim jezikom prevodio ruske pisce, a u njegovu »listku« pisao razne sitne prinose o pojivama u ruskoj literaturi.

God. 1888. nastavio je Gojtan pravne nauke na sveučilištu u Zagrebu, gdje ih je i dovršio. Iste godine preveo je za Jeronimsko Društvo Tolstojeve narodne pripovijetke i poznatu, toliko čitanu Fabijolu.

Iza svršenih studija Gojtan je kratko vrijeme boravio u državnoj službi, u zem. statističkom uredu u Zagrebu. Voleći nada sve kritičku istinu, koja ne podnosi varijacija, napisao je god. 1890. neki nepočudan uvod za izvještaj o petgodištu Trgovačko-Obraćničke Komore u Zagrebu i bio radi toga kratkim putem otpušten

iz službe. Brzo se u novoj situaciji snašao. Na nagovor Frana Folnegovića, koji je cijenio njegov talenat i rodoljubnu neslomivu energiju, Gojtan se dao u novinare, a time je i započela njegova prava literarna djelatnost, jer se pored prevoda dao na originalno stvaranje širih dimenzija, pišući kroz više godina feljtone, kritike, ertice, satire, lirske pjesme, zatim rasprave o ruskim piscima, te prevodeći Tolstoja, Turgenjeva, Krilova, Gogolja, Dostojevskoga, Čehova, Potapenka, Saltykova-Ščedrina, Nemirovića-Dančenka i Bilibina. Saradjivao je u raznim dnevnicima i časopisima, tako u »Hrvatskoj«, »Obzoru«, »Nar. Novinama«, »Vijencu«, »Prosvjeti«, sarajevskoj »Nadi«, »Vjernom Drugu«, »Hrvatskom Planinaru« i t. d. Od njegovih lirske pjesama izašla je na popularan glas »Primorska uspavanka«, koji je uglazbio Vilko Novak. Pjesma je objavljena god. 1896. u »Vijencu«, pa je tadašnje uredništvo naročito upozorilo svoje čitatelje ne prekrasnu melodiju, koju je udesio mladi i vrli glazbenik.

Zanesen ruskom literaturom i Rusijom, kolijevkom slavenstva, a pun žive želje, da svojim očima upozna tu slavensku zemlju i njene ljude, o čemu je toliko čitao i maštao. Gojtan je godine 1896. oputovao u Rusiju, nalazeći тамо nove pobude za svoj naučni studij i literarni rad. Iz Rusije je marljivo slao izvještaje »Obzoru« i »Vijencu«, ali je pisao takodjer u tamošnje listove »Ruskoje Slovo«, »Vjedomosti« i »Novoje Vremja«.

Od Gojtana imade takodjer pravnih priloga u »Hrvatskoj Njivi« i »Mjesečniku«.

Čini mi se vrijedno istaknuti, da je Gojtan bio onaj, koji je glazbenika i muzikalnoga Vilka Novaka uveo u glazbenu literaturu, davši mu poticaj da uglazbi opće poznatu ljubimicu pjesmu Hrvata »Hrvatskoj«, o kojoj je sam napisao kritiku u »Obzoru«.

Gojtan nije zaboravio ni na malene svoga roda, segnuo je perom i u odgojnu, didaktično-etičku literaturu. Napisao je dosta basana i ertica, od kojih se neke jošte i sada nalaze u novijim čitankama, pa je Mirko Divković neke njegove prinose ove vrste uvrstio takodjer u svoje čitanke za srednje škole. Ali je i sam Gojtan pune dvije godine (1892.—1894.) uredjivao čitanke za osnovne i šegrtske škole. Jošte je napisao veći dio »Historije o školstvu u Hrvatskoj i Slavoniji«, koju je izdala god. 1895. zem. vlada u Zagrebu.

Poznata je nadalje njegova objektivna kritika o Kostićevu prevodu »Pandekata«, koja je bila razlogom, da se daljnje izdavanje toga djela obustavilo.

Nekako u isto doba preveo je Gojtan »Vježbovnik« i drugi dio »Službovnika« za hrvatsko domobranstvo, pomagan u tom radu od odličnoga hrv. rodoljuba generala Ivana Vukovića.

Za hrv. kazalište u Zagrebu preveo je Tolstojevu »Vlast tmine« i »Plodove prosvjete«, Čehovljeva »Mededa« i Gogoljevu »Ženidbu«, koju je god. 1925. izdala »Pozorišna biblioteka« u Zagrebu. »Matica Hrvatska« objavila je u prevodu dva romana Pota-penkova, popraćena uvodom.

Na povratku iz Rusije proveo je Gojtan neko vrijeme u su-dačkoj službi, ali je radi političkih prilika prešao u odvjetničko zvanje i stalno se naselio god. 1902. u Gospiću, gdje i danas boravi. U Gospiću je osnovao »Hrv. Sokol«, onda »Starčevićevu Sokolsku župu« i »Starčevićev Klub«. Neko je vrijeme uredjivao, izdavao i financirao pravaški list »Starčevićanac« i »Lički Hrvat«.

Gdjegod Gojtan može, izlaže se svojski za narodnu kulturnu stvar, podupire novčano književnike i slikare i različne kulturne institucije, školuje siromašnu seljačku djecu.

Gojtan je napokon veliki ljubitelj prirode i prirodnih nauka, poznati planinar organizator i planinarski pisac. Zanesen ljubavlju prema gordomu Velebitu, naročito prema divnoj planini Visočici, koju voli nada sve na svijetu i o kojoj tvrdi, da je naj-ljepša planina, koju je ikada vido, Gojtan je kao predsjednik hrv. planinarskog društva »Visočica« razvio upravo neumoran rad i njemu imademo zahvaliti, što se Velebit u onome kraju otvorio planinarskom prometu. Gojtan je većinom iz svojih sredstava obnovio i izveo više markacija na Velebitu, prokrčio nove puteve, izveo mnoge uspone i vodio mnoge planinarske izlete. Što više, on je svome planinskom društvu poklonio dvije zgrade u vrijednosti od 137.000 dinara i preko hiljadu fotosnimaka Plitvičkih Jezera, Plješivice i Velebita, od kojih je 25 serija izdao u formi razglednica u 25.000 primjeraka, da tako posluži upoznavanju prirodnih krasota Like. Mnoge slike Gojtanove bile su izložene na planinarskim izložbama, pa su neke od njih, naročito zimski »štimungi« iz prirode, zatrpane snijegom, upravo prave umjetnine fotografskog plastičnog prikazivanja i profinjenog individualnog traženja motiva. Takve su naročito slike Vaganski Vrh i Sv. Brdo u zimi, Badanj u snijegu i t. d. Za velike zasluge, što ih je Gojtan stekao u hrvatskom planinarstvu, izabrao ga je Hrv. Planinarsko Društvo Središnjica u Zagrebu god. 1924. prigodom proslave svoje 50-godišnjice začasnim članom. Posljednjih godina razvija Gojtan živu agitaciju za gradnju planinarske kuće na Visočici, pa je već u tu svrhu udesio i neke priprave.

Gojtan je član mnogih društava, među inim član »Braće Hrv. Zmaja« u Zagrebu sa pridjevkom »Zmaj Velebitski«.

Za vrijeme prevrata Gojtan je u narodnoj stvari zauzimao odlično mjesto. On je od Madjara preuzeo ličku željeznicu i postao njenim prvim upraviteljem.

Posljednjih godina pronašao je u Velebitu na planini Vučjaku grob i kosti narodnoga junaka Ilije Smiljanića, kojega je opjevala narodna pjesma. Sada pretražuje narodne zbornike, spremajući za štampu zbirku pjesama, koje spominju toga junaka. Ujedno se bavi prikupljanjem najstarije historijske građe o gradu Karlobagu, pa će i o tome napisati knjigu.

... Gojtan je u pustoj goleti jedne primorske uvale u okolini Karlobaga sa mnogo truda i troška od golih klisura sagradio svoj tuskulum i pretvorio divlji krš u pitomo odmaralište.

Želim mu od svega srca, a sa mnom mu to isto žele također svi, koji umiju da pravo procijene realne zasluge pojedinca, da jošte dugi niz godina ustraje u čilome zdravlju i poletnom idealizmu, služeći svojim pozitivnim radom velikim idealima domovine i naroda. Želim mu jošte i to, da se dugo penje na vrletne vrhove div-planine Velebita, osobito na svoju Visočicu, a kad to više ne bude mogao, neka se smiri na njegovu podnožju u zatišju svojega tuskuluma, uz modra vode Jadrana ...

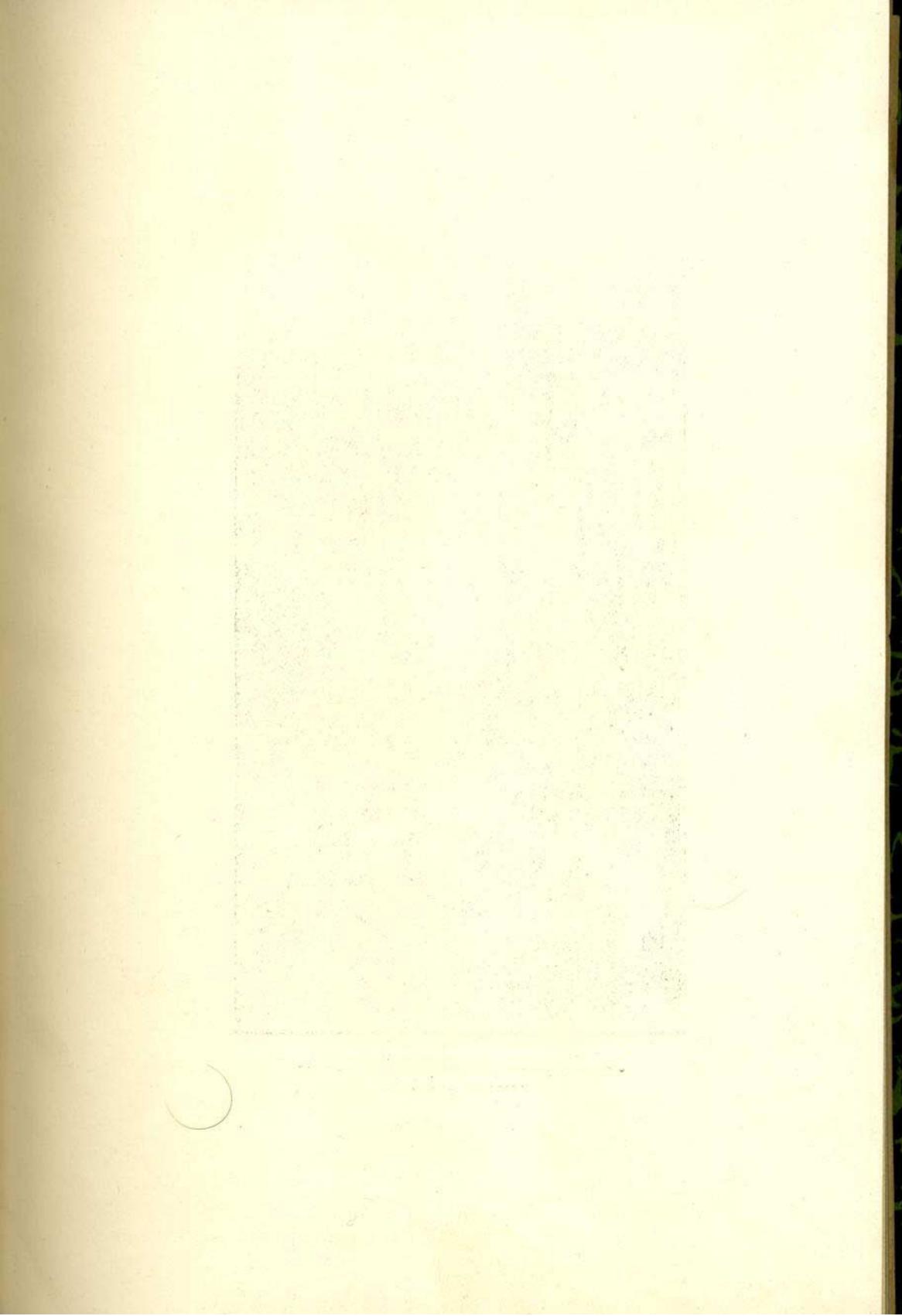
Foča.

Dr. Branimir Gušić — Zagreb.

Auto lagano vozi izderanom cestom put Foče. Blato prska oko kolesa, a cesta se pred nama pruža, puna mlaka i vode, žuta, jednako žuta kao valovi Drine, uz koju vodi naš put. Nabujača je plaha Drina, stabalje uz njene obale stoji do krošanja u vodi, brzi valovi nose podatno granje, tu i tamo preplavljene su zelene luke. Ali je korito rijeke dosta duboko i strmo tako, da njive i oranice leže na povišem zemljištu, sigurnom od vode, na starim trošnim brežinama nekadanjega rječnog korita. Na toj terasi smještena su i naselja: Sopotnica, Goražde i Ustikolina, pa još neka manja selišta. Osim ove obradene i naseljene površi nad samom rijekom može oko da opaža i da rekonstruira još jednu višu etažu, još stariju obalu, što stalno prati oble riječne zavoje. Visoko pač uz horizonat obrubljuje dolinu mekana linija kupastih brežuljaka, vid pragorja, pokrivenih što lisnatom šumom, što livadom ili pašnjacima.

Sitna kiša počinje da sipi, kad ugledavamo bijele minarete fočanskih džamija, i kad konačno preko građenoga mosta na Drini ulazimo u Foču.

Foča, ili kako je Drinjaci zovu Voča, prekrila je svojim bijelim kućama, zelenim baštama i vitkim minaretima trokut, što ga zatvaraju rijeke Drina i Čotina, a proširila se i na desnu obalu Čotine uz kosu Ljubovića. Dok se glavni dio grada nalazi između

JUŽNI KUKOVI SAMARSKIH STIJENA

Foto : Dr. J. Poljak

obih rijeka, na obroncima Crnoga vrha, dotle se čiste muhamedovske mahale šire daleko uz Cotinu sve do Prevraćkog potoka.

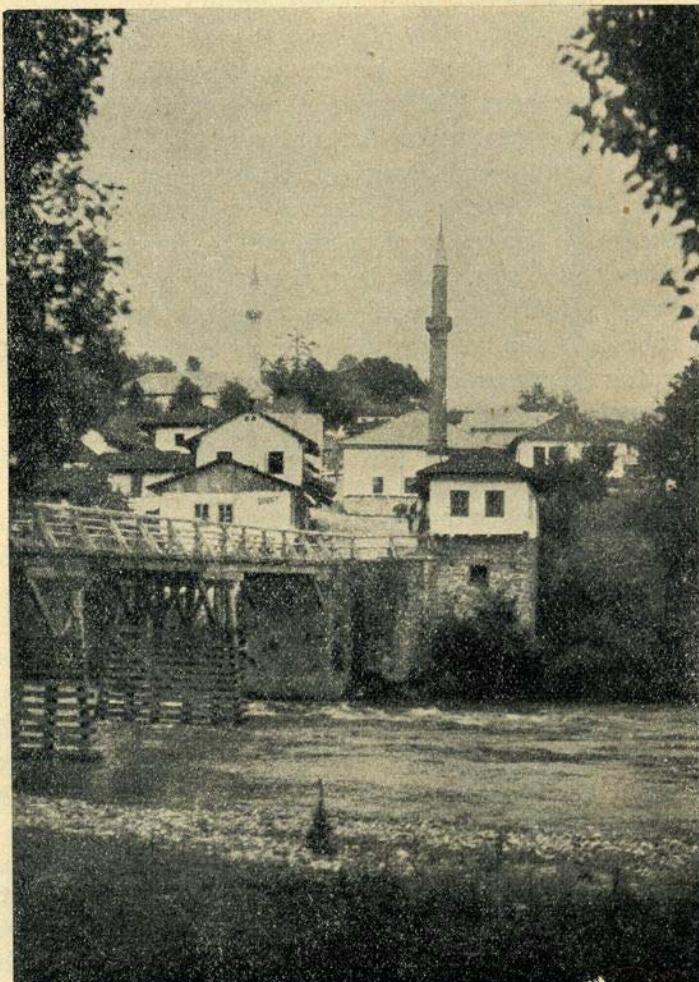
Nekad živ grad, pun prometa i trgovine, danas je pust i prazan. Nema više drinjačkih karvama, da prenose robu u Dubrovnik, nema vike mačvanskih pastira, što su dogonili čelepe ugojenih volova, da ih prodaju u Primorje. Prostrani hanovi stoje prazni i zapušteni, opustjela je čaršija i ulicama, kojim prolazimo odjekuju na bijeloj kaldrmi tek naši vlastiti koraci.

A nije bilo uvjek tako. To isto mjesto bilo je u predašnja vremena vrlo važan trgovački centar za sve krajeve oko gornjega toka Drine, bilo je kroz sav srednji i novi vijek, sve do austrijske okupacije Bosne, najvažnijim čvorom prometa između dubrovačkog primorja i kontinentalnih oblasti Balkanskog poluostrva. Foča je bila posljednjom stanicom dubrovačkog karavanskog puta, što je republiku sv. Vlaha preko Rudina i Sutjeske vezao sa unutrašnjosti Balkana. Bio je to najvažniji trgovački put, kojim su u ove daleke zemlje stizali proizvodi levantinske i evropske trgovine: tekstilna roba, sô, maslinovo ulje, brašno, vino i druga roba. Preko Foče trgovali su Dubrovčani sa Šumadijom, Mačvom, te na Plevlje sa Kosovim poljem, gdje su se opet sticali putevi od Morače i Vardara. Tako se na fočanskom tržištu izmjenjivala roba jednako jadranskog i egejskog primorja sa stočarskim proizvodima planinskih krajeva. U Dubrovnik se izvozila vina, zvijerka, kozina, vosak i voće, te glasoviti fočanski sahtijan, u Srbiju noževi, a u Sarajevo voće. Fočanski su trgovci putovali čak u Mletke, Milano i Njemačku, a na glasu su bili domaći zanatli puškarski, nožarski, samardijski i kožarski. Tu su se izradivali čvrsti samari i izvrstan sahtijan, puške, noževi i jatagani, tu su se kovale srebrene toke.

Tako je bilo za turskih vremena, no i prije toga, u 15. stoljeću, kad god. 1451. historijski spomenici Foču prvi puta spominju, važi to mjesto kao glavna varoš istočnoga dijela zemlje hercega Šćepana. Nakon pada Hercegovine pod Turke, žiteljstvo se Drine, a potom i oblasti fočanske nije bitno izmjenilo, tek se mahom poturčilo. Među prvim poturicama toga kraja spominje se 1474. godine Ahmat, nekadanjii knez Stjepan, najmladi sin Hercegov, kojega su tamо Turci postavili za sadžak-bega. Tako se dogodilo, da su danas muslimanske porodice, a tih ima u tom kraju daleko više od pravoslavnih, većinom starinačke, te im koljeno potiče iz doba od prije Turaka.

Austrijska okupacija i događaji poslije Berlinskoga kongresa rasparčali su Hercegovinu na tri države, te su tako jednim mahom prezane sve žile kucavice, što su Foči dovodile život i blagoostanje. Otvorenjem željezničke veze između Sarajeva i Metkovića, nestalo je malo po malo i posljednjeg drinjačkog karvana na starom du-

brovačkom putu, a Foča, nekada sastajalište balkanskih trgovaca, postala je austrijskom vojničkom posadom. Za vojskom doprtljaje i »kuferaši« i nastaniše se kao najlojalniji elemenat važnoga strateškog mjesta, kojemu je bila jedina zadaća, da čuva vojničku cestu, izgrađenu paralelno uz državnu granicu, dolinom Drine. Godina 1918. otjera njemačku komandu, ali Foči ne donese života. Muslimanskim je elementu strano novo doba, on se apatično uvlači u se,

FOČA.

Foto: D. Paulić.

a trgovina se podiže tek u toliko, što okolni planinštaci silaze u Foču kao najbližu varoš, da namire svoje minimalne potrebe.

Šećemo čaršijom, ogledavamo raznoliku robu poredanu na spuštenim čepencima¹⁾ dućanskim, promatramo majstore kako šutljivo

¹⁾ Čepenak, drveni kapak na čaršijskome dućanu.

zure u svoj posao, ne mareći za sav ostali svijet. Prošavši čitavo mjesto, silazimo do Čehotine. Ovdje se uz rijeku poredale velike krošnjate topole, a između njihovih nježnih hvoja otvara se pogled na mutnu rijeku i slikovite skupine kuća na strmoj suprotnoj obali. Na drvenom je mostu prebačenom preko Čotine, šarolik promet: čas prelazi Drinjak-Musliman, goneći pored sebe po dva, po tri konja, pod tolikim tovarom, da se bijednomu kljušetu vide tek noge, glava i rep; čas ozbilnjim korakom prolazi kakav hodža, biće odličniji, kako pokazuje svileni sniježnobijeli saruk oko fesa, — čas Srpe neko pod starovlaškom šubarom tjera krdo ovaca, pa stoji bleka vitorogih ovnova i sitne jagnjadi. — Visoka riječka nosi na svojim valovima kerepe, korabe, splavi zbijene od drvenih trupača, kako je najbolji način prevoza ljesa u svim planinskim krajevima, gdje ima plovnih voda. Splavari, jadni, promokli i prozebli momci, odjeveni tek u grubu košulju i gaće, do gležnjeva stoje u vodi, pa otiskuju splav od prudova, stijena i drugih zapreka. Neki pristaju na prostranom pješčanom nanosu pod mostom, razlažu svoje splavi i gomilaju trupce na hrpe, a drugi vješto obilaze podnožje mosta i plove dalje u Drinu, što nešto niže prima Čehotinu.

Prolazimo tako mahalačama, tihim, zabitnim, podzidanim ogradačama s teškim drvenim kapijama, zatvorenim sve od reda. Tek kad prođemo, zaškrinu iza nas osovine, troma se kapija otvara malo, posve malo, a kroz otvor izviruju radoznala ženska lica. Ali tek za čas, jer kako bi se kojii od nas okrenuo, zatvara se kapija i tek iza gustih mušebaka¹⁾ na prvom kućnom boju, proviruje par izvjeđljivih tamnih očiju. Intimni i čisti anterjeri prostranih avlija zatvoreni su za nas strance.

Drugacija je život na selu. Drinjačka sela, razasuta na zelenim terasama duž Drine, ne poznaju toga zatvaranja. Žene, premda muslimanke, ne zakrivaju lica, otvoreno dočekuju stranca, otkritog lica silaze u Voću na pazar.

Odilazimo u dolinu Drine, da razgledamo krajinu. Duboko se spuštaju magle, trgaju se uz okolne obronke brda. Kiša pada, sitna, topla ljetna kiša, što promače sve, pa je tako i ova tvrda cesta sva razmočena i blačna. Oštri greben Gradačke Stijene tone u oblacima, a Drina mutna i nabujala od mnogih kiša, nosi teške trupce, debla borova iz silnih šuma Tarinih, nosi ih, valja i prevrće, kao da to nije golemo stabalje, nego sitne šipke i motčice. Tako rijeka taj bogat lijes donosi bez skupog transporta sve do Višegrada, gdje trupce hvataju i tovare na željeznicu. Debla plove veoma brzo, ali kad koje dospijeva u vir, lagano zakruži, utone u dubinu, opet se pojavi, no odbačeno iz matice, nasuće se na prudu, gdje već leže čitave go-

¹⁾ mušebak, m. rešetka na prozoru harema muslimanske kuće.

mile. Mjestimice pak, usjećeno je korito duboko u strme obale, gdje je, osobito na zavojima, bujica podrovala velike breče, pune spilica.

Dijemo se stazom uza stranu. Provlačimo se kroz gusto grmlje, te dolazimo na prostrane košanice i pašnjake, već višoko nad rijekom. U bujnoj, mekanoj travi nagiblju se cvijetne glavice pod težinom kišnih kapi, latice se truse uza svaki korak, lijepe se na našu obuću, tešku od vode i masne žute ilovače. Magle se pomalo dižu, otvaraju pogled na visoki zid modrih planina, što daleko u pozadini, kao kakova golema brana zatvara dolinu. To su bregovi kod Sokograda, gdje se Tara i Piva sastaju u Drinu, to je rub površi Crkvica, onoga visokog platoa, otkuda planinštaci Pivljani s durmitorskih visova silaze u župnu Drinu.

Na suprotnom drugom obronku, stoje gdjegdje osamljene, napuštene karaule ili po koja ugledna kamenita kula, na jedan ili na dva boja, a uz nju sivi minaret sa ostacima stare džamije. »Propadoše kule i džamije, izgiboše age i begovi« pjeva danas narod uz gusle. Aginski se rodovi, do nekada gospodari tih kula i džamija i svega zemljista, razasuše i istrijebiše. A oko kula niču seljačke kuće, lijepe brvnare od strojne drvene građe, sa visokim sljemenom. Po neke nose na sljemuenu nad pročeljem nevelik drven krst, ali te su u manjini, dok druge, a tih je mnogo više, nose malo koplje, »šibe«. To je zato, da bi došljak već napolju lako mogao razabrati, ulazi li u kuću muslimana »Turčina« ili hrišćanina. Tu i tamo, razasute su kolibe brvnare, manje i neuglednije od omih seoskih, građene očito s manje mara i nevelikim troškom. To su katunske kolibe Drinjaka, koji preko ljeta svoju stoku dižu amo, na visoke travne obronke, kako im u selu blago ne bi uništilo ljetnih usjeva.

Na katunu Pijatelju svraćamo u jednu od tih koliba, da odahnema od duge šetnje, pa i da se sklonimo ispred kiše, jer je stalo opet nemilo lijevati. Domaćin nas putnike srdačno dočeka, mlada nam njegova žena iznese tekne¹⁾ svježega mljeka, uzvari kafu, upreta u žar nekoliko lјusaka²⁾, a na verige nad ognjištem objesi kotao, da zakuhu puru.

Smjestismo se u omalenoj kući, kako je tko znao, tko na klupu kraj vatre, tko na samar prislonjen do zida od čatme,³⁾ a tko god prostre biljac na zemljani pod, udarit daskama, pa se pruži svom dužinom umornoga tijela i zapremi tako najljepše mjesto uz ognjište. Domaćin potakne žeravku, baci na nju pregršt suharaka, pa još navali vlažnu kladu, a s ognjišta pokulja dim, ispuni svu kolibu,

¹⁾ Tekne, drvena posuda za mljeko.

²⁾ Lјuska, jaje.

³⁾ Čatma jest gnjila, glina, izmiješana sa pljevom.

navre na otvorena vrata i na visoku badžu.¹⁾ Za čas bukne crveni plamen, lizne pocrnjelim bokovima širokoga kotla i žarko osvijetli sva lica oko ognjišta i svu kuću, sve do čađavih bukovih greda pod pocrnjelim krovom od šimle.

Pomalo se raspreda razgovor između domaćina i nas došljaka. Pa dok muški, što susjedi, što kućna čeljad, izvjesljivo pristajkuju uz ognjište, prisluškuju novostima iz velikoga svijeta a i sami radoznalo upadaju u riječ, dotle ženskinje plaho švrljaju po kolibi, pripremajući užinu. Domaćica donosi iz sobe nisku okruglu siniju,²⁾ stavљa na nju pijate³⁾ s varenikom i mladim kajmakom, škipe⁴⁾ puno tečne kiseline, domeće i ispečenih lјusaka i do njih slanicu,⁵⁾ a već nosnice gladnih ljudi draži miris vrućega hljeba, što ga tek iskuhanoga djevojče podiže ispod tepsije⁶⁾ sa žarom.

Zareda u muških bardak⁷⁾ s rakijom od ruke do ruke, razgovor biva sve življim, a vatra s ognjišta grije sve jače, suši našu promoklu obuću, dim i isparine izjedaju oči. Zato se neki sklanjaju u pokrajnu prostoriju, sobu. Soba je prostranija i uglednija od ognjišta. Tu nema dima, no nema ni promaje, jer su prozori udareni sa stakloom, pa je i vidno usprkos sumračnoga, kišnoga dana. Čeljad se u njoj malo zadržava preko dana i to tek poslom, a ako je koga volja da sjedi, mjesto mu je kraj ognjišta. Po tom soba služi u glavnom za rad, naročito ženski, pa je tu kojekakav kućni alat. Ovdje su sudi za mlijeko, što karlica⁸⁾, tekneta i pijati, što stapina i do nje mješaja,⁹⁾ što na policama škipi¹⁰⁾ sa razlivim mlijekom, a do njih navće¹¹⁾ sa mukom i potkuvanim kvascem da hljeb dode, već pripremljeno za kuvanje hljeba.¹²⁾ U kutu stoji i žban sa pitkom vodom, da se ne bi kod ognjišta suviše zagrijala, a na banku leže gusle i gudalo, bez kojih nema u kući ni sijela ni veselja.

Prisjedam na povelik sanduk, ukrašen šarama, u kome domaćica čuva svakojake fine stvari, kao kafu, šećer, pa ako se još štogod nađe, i prigledavam poslu starije kćerke. U planini, gdje je stoka na ispaši, pretežan je rad oko mlijeka i bijela smoka,¹³⁾ pa i sad tek

1) Badža, otvor na krovu, da dim izade napolje.

2) Sinija, nizak okrugao sto.

3) Pijat, zemljana posuda za mlijeko.

4) Škipe, drvena zdjela za mlijeko, kao korito.

5) Slаницa ili solarica, duboka drvena posuda za so.

6) Tepsija, bakreni pokrov, pod kojim se peče hljeb.

7) Bardak, vrsta vrča za piće.

8) Karlica, zdjelica.

9) Mješaja, kašika kojom se stepa maslo u stapini.

10) Škip, škipi isto što i škipe.

11) Navće jesu načve, korito za miješanje hljeba.

12) Hljeb se pripravlja ovako: kvassac potkuvaj, da dodje, pa stavi u navće, gdje je već pripravljena muka, zatim umijesi hljeb, stavi ga pod tepsiju pa pokri žarom. Za neko doba hljeb je uskuvan.

13) Bijeli smok, mlijeko i svi mliječni proizvodi.

što je strojna djevojka unijela u sobu kravljaču¹) sa pomuzenim mlijekom, pa će da ga karlicom razlije u pijate. A vareniku od jutra, i nju treba da prigleda, treba da ubere kajmak, pa da ga stavi u stap i s miješajom istepe za maslo, a ono će drugo da usiri, da zatim sir rukama izradi u grudu, metne u kacu ili mješinu, dobro posoli, pa još da na kacu stavi dužu kakovu ili kamen, da se surutka iz sira jače ižme, eto slasna zaloga i čobanima u planini, i pod zimu domarima u selu.

U poslu i u razgovoru prošlo je vrijeme, nestalo je umora u trudnim kostima, isušila se mokra obuća, pa treba da se pomalo oprostimo od gostoljubivog svijeta, jer je dalek put do našega konaka u Foči.

Već je sumrak stao prekrivati zbijene kuće u središtu mjesta, kad se u tišini javio slab, melankoličan pjev. To mujezin zove vjernike s visokoga minareta Aladže-džamije, da se sjete proroka pravovjernih. No slab je glas u starca mujezina, skučeno padaju drhtave riječi u tihu sumrak, plaho se gube u njem, nečujno izumiru. Ali se prvomu zovu za čas odazivlju hodže sa svih strana. Jedni se prigiblju na lomne perde²) trošnih minareta, a drugi stoje uz česmu u avlji džamije, koje je minaret već posvema razoren starinom vremena. Jaki muškarački likovi ocrtavaju se na sivoj pozadini visoko nad kućama pojedinih mahala, a glasovi su u njih skladni, mekani i gipki, uvježbani svakodnevnom molitvom. Svi zovu u istom molu, nikako ne narušuju tištine, nego se stupaju s njome, prelijevajući se u sumorno predvečerje.

Viti se minareti bjelasaju u tamni, mrko se između njih izdiže sahat-kula, da svojom teškom sjenom zaštiti sitne domove usnule varošice.

Pakleno i pakleni vrh.

Dr. D. Vitezić — Sušak.

Jedan od najljepših i u planinarskom pogledu najzanimljivijih predjela oko planinarske kuće H. P. D. podružnice »Velebit« na Sušaku jest zacijelo divlje romantičko Pakleno. To je krševiti i gusto zašumljeni visoki gorski kraj, koji leži oko 1.200 m. nad morem, a okružuju ga planine Obruč (1377 m.), Suhi Vrh (1290 m.), Fratar (1350 m.), Osoje (1340 m.) Pakleno vrh i kota 1334 m. U mnogom je pogledu sličan Bijelim i Samarskim Stijenama, premda je dakako opsegom manji. Pun je dubokih ponikava i vratča (sniježnice!), nad kojima se strmo uzdižu silne pećine okru-

¹) Kravljača, muzlica, posuda u koju se muze mlijeko.

²) Perda, naslon, balustrada.

njene vitkim od bure okrnjenim jelama, omorikama i drugim gorskim drvećem

Bijelo stijenje u harmoničnom spoju sa bujnom vegetacijom daje cijelom ovom visokom gorskom kraju karakterističan izražaj, koji svakoga posjetnika mora zadiviti svojom ljepotom i veličajnošću. Dosad je samo Pakleno bilo planinarski još gotovo neistraženo, no nakon podignuća planinarske kuće ima nade, da će biti posjećivano. Svakome planinaru može se toplo preporučiti, da što češće zalazi u taj prekrasni gorski predio, jer će tu naći dijelak Alpa en miniature s dolomitskim bizarnim oblicima i vrhuncima, pogotovo ako se popne na koju od nebrojenih stijena i glavica, koje se u njemu nalaze.

Želeći da upoznam pobliže Pakleno, a napose, da se uspnem na najviši vrh, koji njime dominira pošao sam s dva druga jedne subote prošle jeseni po podne iz Sušaka kolima do Potkilavca na Grobničkom polju, a onda pješice do naše planinarske kuće ispod Obruča, gdje smo prenoćili i sutradan, u nedjelju u jutro u 7 sati krenuli put Paklena s paziteljem kuće Ferd. Fićorom, kojemu je vrlo dobro poznat čitav labirint Paklena, pa može poslužiti kao izvrstan vodič.

Staza vodi najprije šumom Suhog Vrha i Fratra, (markacija urezana u drveću) mimo silnih gudura, jama i prodora. Čim smo zašli u samo Pakleno — i to u njegov istočni dio — nailazimo na goleme pećine, koje kao da su naslagane nečijom džinovskom rukom jedna na drugu, a odijeljene međusobno dubokim ponikvama, kojima se ne vidi dna. Prekrasan i veličanstven gorski kraj! Polagano odmičemo želeći, da što dublje uživamo u romantičnom kontrastu bijelog stijenja i bujno zelene vegetacije.

Htjeli bismo da se i sami popnemo na koji bizarni vršak, no današnji nam je cilj Pakleno Vrh, pa zato ostavljamo istraživanje gudura i stijena za drugi put.

Nakon jednog sata laganog hoda, koji je prošao strelimice u promatranju divne gorske panorame evo nas nasuprot gusto zašumljenog Osoja, dok prema jugoistoku gledamo impozantni pečinski vrh Fratra (1350 m.). Čitavim putem do samog Paklena Vrha prolazi se prekrasnim gorskim krajem punim divlje romantičke, u kojemu se izmjenjuju duboke gudure, — rubom kojih stupamo — sa visokim stijenama. Još pol sata i stigosmo ispod divlje kamenite skupine Paklenog Vrha. Opet nebotične stijene! Uspinjemo se gore tražeći i kušajući na sreću zgodniji prolaz, koji bi se onda vremenom morao markirati. — Za pola sata uspesmo se na najvišu sjeveroistočnu glavicu Paklena Vrha (1314 m.), dok se prema jugozapadu protežu još dva vrha, koji su samo malo niži od

onog, na kojem se mi nalazimo, a zajedno s ovim sačinjavaju skupinu Pakleno Vrha. Vidika u daljini nismo odmah imali, jer nas je obavila nenadano gusta magla tjerana jakom burom. Dok smo se časkom odmarali ispod samoga vrha brzo se opet razvedrilo i mi najednom puni udivljenja ugledasmo nasuprot nama ogromni masiv Obruča, koji sa Pakleno Vrha izgleda pogotovo impozantan tako, da pruža dojam mnogo više planine. Po mojem je mišljenju baš s ovoga vrha najlepši pogled na čitavi greben Obruča, koji se iz Paklena diže gotovo okomito sa svojim silnim stijenama i klisurama. — Pogled sa vrha je vrlo lijep i instruktivan. Pod nama pa sve do Obruča gledamo divlju gusto zašumljenu visoravan Paklena i nebrojeno stijenje, koje se bijeli u zelenoj crnogoričnoj šumi. Prema Gorskom Kotaru gledamo poznate i drage nam glavice Snježnika, Medvejca, Jelenca, te ponosni vrh Risnjaka, pa Medvedak, Tuhobić i rastrgani veličanstveni masiv Velebita. Prema sjeveru diže se oriški čunj Kranjskog Snježnika, a u daljini u plavčastoj magli zadriveno naše oko promatra s lijeve strane Snježnika gorostasne konture Julijskih Alpa, već obučene u bijelo snježno ruho, a s njegove desne strane kamenite gromade Kamniških Alpa. Duboko ispod nas bijeli se lugarska kuća na Suhom i pilana Medvedić usred zelenog mora beskrajne crnogorične šume. Prema istoku digla se među Obručom i Suhim Vrhom glavica Vele Učke, kao da nam hoće gromovnim glasom zakriknuti: i ja sam ovdje i ja pripadam kolu hrvatskih planina! No, avaj, sirotica, umuknula je mukom, čekajući na bolja vremena . . . !

Nagledavši se krasne panorame nastavljamo put želeći, da se još popnemo i na druga dva vrha, koji svi zajedno, kako spomenuh, čine skupinu Pakleno Vrha. Preko guste kosodrvine (klekovine) vodi put nakon kratkog silaza, prilično teškim usponom na drugi vrh, na koji stižemo za 20 časaka. Taj je nešto niži od onoga na kojem smo biti, sasvim je gol i kamenit i pun dubokih »škrapa«. Na naše iznenadenje nađosmo između prvog (1314 m.) i drugog vrha tragove alpinske ruže. Za dalnjih 10 minuta evo nas na trećem vrhu, sa kojega je također osobito lijep pogled na Obruč. Magla se međutim posve razišla i mi ugledasmo pred sobom Učku i blistavu pučinu Kvarnera, okupanu u podnevnom sunčanom žaru, a s druge strane kralja naših planina — veličajni Risnjak.

Nauživši se krasne panorame spuštamo se strmim putem preko visokih, mjestimice neprohodnih stijena, pa je sad trebalo biti na oprezu da si ne skrhamo vrat. Inače u planinskom pogledu vrlo interesantan silaz. Prava »kletertura«!

Opažam, da osim ovoga puta, koji smo mi upotrebili za uspon na Pakleno Vrh ima još i drugi, koji je mnogo lakši, a nimalo

dulji, a vodi sjeveroistočnom zašumljenom njegovom stranom na sam vrh.

Za kratko vrijeme bili smo opet na ishodišnoj tačci sa koje smo se jutros uspeli gore. Kod povratka upotrebismo i u samom Paklenom drugu varijantu puta, koja svojim raznovrsnim i romantičnim pejsažem nimalo ne zaostaje za onim od jutros. Opće silne gudure i duboke jaruge sa visokim stijenama. Divan je to kraj, koji planinar teška srca ostavlja žudeći, da ga što prije opet vidi i posjeti.

U jedan sat popodne vratismo se u našu planinarsku kuću ushićeni prirodnim ljepotama Paklena. Dakako mi smo vidjeli i prošli tek manji njegov dio, no i taj nam je pružio veliki estetski užitak.

I kao što smo mi, tako će i svaki drugi, koji zađe u ovaj prekrasni predjel Hrv. Krša, biti očaran ljepotom prirode, koja je ovde razastrla sve svoje čari, a uvjeren sam također, da će s ovog izleta ponijeti sobom nezarobavne utiske.

Koliko je god Pakleno, kao i planine što ga okružuju, bilo dosad izvan ruke, pa zato slabo poznato, sada, pošto je sagrađena u njegovoј blizini planinarska kuća, postalo je pristupačnim te nema sumnje, da će ga otsele naši planinari rado i često posjećivati. Time se opet jedan nepoznati, a prelijepi dio naše domovine otvara turističkom prometu, a planinar, — koji se u današnje skroz materijalističko, uz pjesnika i umjetnika uopće, valjda još jedini zanosi jedinstvenim krasotama prirode, — naći će u tom dijelu čarobnog planinskog svijeta bezbroj divnih motiva, koji će ga ispuniti istinskim oduševljenjem za Prirodu i za sve one čudesne manifestacije, u kojima se ona, izvor svega života na zemljji, smrtnicima prikazuje.

Prva izložba fotosekcije hrv. plan. društva.

Dr. Miroslav Hirtz — Zagreb.

Ovo je bila treća izložba fotografskih snimaka našega društva, a prva izložba agilne foto-sekcije, koja je znala u kratko vrijeme od dvije godine oko sebe okupiti sve amatere fatografe Središnjice i njenih podružnica.

Prva izložba bila je godine 1922., gdje je naše društvo samostalno istupilo, druga izložba bila je god. 1925. u sklopu opće sportske izložbe, a ova treća izložba priredjena je naročito pod imenom same foto-sekcije, da se prikažu javnosti uspjeh podjele rada u samome društvu, a time i zamjeran uspjeh jedne njegove sekcije, odnosno njezinih članova.

Ova treća izložba našega društva razlikovala se od prvih dviju jošte time, što nije imala isključivo nego pretežno planinarski karakter, što je bila opća fotografiska izložba, na kojoj su bili prikazani pored planinarskih motiva najraznovrsniji drugi motivi (navlastito arhitektonski) i predviđene u primjeni razne tehnike modernog fotografskog umijeća. Izložba nije se povrh toga kretnula samo na domaćem tlu, već je na njoj bilo takodje dosta egzotične gradje iz drugih zemalja. Moram odmah kazati, da je ta raznoličnost materijala prijatno iznenadila i zadovoljila čitavu našu javnost, jer je ona dokaz velike vitalne snage naše mlade sekcije i proširenoga esteskoga ukusa te stvaralačke vještine njenih članova, koji su napustili jednostranost slikanja i dokazali svoju sposobnost, kako u traženju novih motiva plastične ljepote tako u njihovu prikazivanju.

Izložba je priredjena u gornjim prostorijama Umjetničkoga Paviljona u Zagrebu od 6. do 15. siječnja o. g.

Kod izložbe su sudjelovali ovi planinari fotografi: Dr. Arnold Zdravko (Zagreb), Barković Viktor (Zagreb), Dr. Bona Iván (Dubrovnik), Bronić Ćiril (Zagreb), Ciprijanović Ivan (Zagreb), Čabrijan Ivo (Zagreb), Dr. Davila pl. Ivan (Zagreb), Dugan Franjo (Zagreb), Gojtan Ivan (Gospić), Golubović Madly M. (Zagreb), Grims Dragan (Varaždin), Griesbach Jurica (Zagreb) Griesbach Ljudevit (Zagreb), Ivanac Blanka (Zagreb), Dr. F. Jurčić (Zagreb), Jurkas Eustahije (Zagreb), Herrnstein Eugen (Karlovac), Hitzthaler Slavko (Zagreb), Dr. Horvat Ivo (Zagreb), Horvat Vladimir (Zagreb), Komen Josip (Sušak), pl. Köröskenyi Ervin (Zagreb), Dr. Krajač Ivan (Jastrebarsko), Krndija — Hrv. Plan. Društvo u Orahovici, Kuhnel Edgar (Sušak) Mateljan Tade (Sušak), Milošević Predrag (Zagreb), Monjac Josip (Zagreb), Novak Vladimir (Zagreb), Paravić Josip (Zagreb), Pintar Viktor (Zagreb) Dr. Poljak Josip (Zagreb), Postružnik Vicko (Zagreb), Dr. Prebeg Zlatko (Zagreb), Ritzoffy Josip (Karlovac), Roset (Zagreb), Ružić Gjuro (Sušak), Dr. Simonović Radivoj (Sombor), Szabo Gjuro (Zagreb), Šestina Gjuro (Zagreb), Verona Albert (Zagreb), Wickerhauser Mavro (Zagreb), Zobundžija Zvonko (Zagreb).

Ukupno 43 izlagača sa 682 izloška.

Nema sumnje, sav taj izradjeni i prikupljeni materijal nije bio, a i ne može da bude u cijelosti prve kakvoće, ni po izboru

motiva ni po tehničkoj izradbi, bilo je tu i mnogo balasta, radi kojega je možda donekle i štetovao cijelokupni estetski dojam izložbe i dojam pojedinih kolekcija kod letimičnoga i površnoga promatranja. Ali kad je čovjek stao dublje promatrati, razlučivati i poredjivati gradju, došao je do zaključka, da je foto-sekcija namerice pored snimaka prve vrste izložila i slabe radove upravo zato, da prikaže razvoj i napredak svojega umijeća, da kritičaru, a i običnom promatraču omogući poredbu materijala sa gledišta estetike i tehnike, i da ujedno mlađim i najmlađim amaterima, koji se jošte nisu razvili, izvještili i pravo odredili, dade takodjer zgodu za preglednu poredbu njihovih radova sa radovima starijih i iskusnijih amatera. Bez poredbe materijala, bez kritike i auto-kritike ne može da bude pravoga napretka u nijednoj struci, jer samo u utakmici dolazi vrijednost znanja i vještine pojedinca do izražaja. Tako je razumljivo, zašto je foto-sekcija slike raspoređila po autorima, a ne po vrsti gradje, po motivima, po načinu tehnike, radi česa je, nema sumnje, opet štetovala harmonija cjeline, ali nije štetovala didaktična, odgojna svrha izložbe, jer je svaki pojedinac u njoj došao do izražaja u zaokruženoj individualnoj vrijednosti. Malo više pažnje trebalo je posvetiti rasporedu u pojedinim kolekcijama. Tu držim, da se grijesilo, što se nisu izlošci rasporedili prema izboru gradje i motiva, jer bi pojedine kolekcije onda bile ne samo preglednije i suvislijе, nego bi se u njima slike stanovite vrste jače istakle i više dojimale. Nije zgodno bilo ni to, što su neki prvaci amateri, koji su se već davno afirmirali u fotografskom umijeću kao gotovi umjetnici, pored vrlo uspjelih slika, izložili takodjer i slabije radove, a zadržali kod kuće slike, koje su na prijašnjim izložbama bile priznate kao rekordi fotografskoga umijeća.

Ali sve ovo samo su neznanti i subjektivni prigovori, koji ne mogu nikako umanjiti ni oslabiti stvarnu vrijednost same izložbe i njezin golem idealan uspjeh, a na kraju svaki pojedinac, prema tome i najiskusniji umjetnik fotograf, može da izloži pored pravih umjetnina i slabe snimke, da prikaže mlađima od sebe, kako se razvijao i napredovao. Posve je krivo mišljenje, da fotografski aparat »pravi sve«, da je fotografiranje samo jedna tehnička vještina. To upravo nije istina. Jer kad bi tako bilo, onda bi najbolje slike imali oni amateri, koji imaju najskupocjenije aparate, i dalje, morali li bi da imaju jednako dobre slike svi oni amateri, koji imaju iste aparate. A mi znademo protivno, da imade dosta amatera koji rade s čednim aparatima i koji su pravi savršeni majstori u slikanju. Negdje drugdje leži dakle tajna. Fotografiranje nije samo vještina, nego i umijeće, prava umjetnost.

Vještinu obavlja »oko« fotografskoga aparata, fizika i kemija, manuelna spremnost, dok su umijeće i umjetnost onaj superplus, onaj duševni višak, koji pridaje sam amater, ako je od naravi umjetnik, i to umjetnik estetičar, ako imade osjećaj i mašte, ako umije dobro gledati duhovnim očima i pronicati u detalje bića apsolutne ljepote. Ova umjetnička imanentna crta pravoga fotografa najbolje se očituje u izboru same gradje, u profinjenom traženju i donošenju motiva, a to je jedna osobina, koja se ne može iskustvom steciti i naučiti, ni pored najboljega aparata. Mnogi hodaju okolo godine i godine s najboljim aparatima, potrate na fotografiski materijal čitave imetke, a na slikanje silu vremena, ali nemaju pravoga uspjeha. To je zato, jer im upravo manjka onaj višak umjetnika, koji se ne može u dućanu naručiti i kupiti zajedno sa aparatom, pločama, filmovima i drugim fotografskim materijalom.

Vrlo me raduje, što mogu ustanoviti, da foto-sekcija imade lijep broj fotografa umjetnika, kojima mogu da na slikama zavide i ponajbolji fotografi od zvanja (De Bona, Čabrijan, Golubović, Jurkas, Köröskényi, Poljak, Prebeg, Ritzoffy, Simonović i drugi.)

Od najmladljih članova fotosekcije skočio je Novak gotovo preko noći u prve redove kao savršen umjetnik. Isto vrijedi i za Golubovića. Njihovi radovi odlikuju se izvrsnom tehnikom i ukusom u izboru motiva. Slike su jedinstveno izradjene i dobro odabrane. Novakova kolekcija Durmitora, Obruča i drugih motiva, a tako i kolekcija Golubovićeva u pretežnoj većini, jake su manifestacije umjetničkoga nadahnuća i velike ljubavi prema prirodi.

Dakako na izložbi nije manjkao ni Dr. Radivoj Simonović, dični veteran planinara i fotografa amatera. Posebno mjesto zauzimala je kolekcija Dra. de Bone, koja je obuhvata umjetničke izradjene bromo-uljene patiske. Isto vrijedi i za Dra. Poljaka i Dra. Simonovića, koje odaju traženje motiva naučnoga karaktera.

Osobiti dojam učinile su na mene ove slike:

Dr. Arnولد: Mihanovića Dolac u Klanjcu.

Dr. de Bona: slike Dubrovnika br. 23, 25, 38, 39, 41, 43, nadalje: Holandija Insel of Mark, Stado se napaja, Guske na vodi, Vrbe na Savi.

Bronić: Prekrižje — »Zalaz sunca«.

Čabrijan: Motivi iz Novoga br. 59, 60, 62, 63 i 72, nadalje: Pred zalaz sunca (jedna od najljepših slika u čitavoj izložbi).

p l. Davila: S puta na Bjelolasicu.

D u g a n: Kadoro-Venecija, Crni lug br. 120 i 127, Iz Bakra br. 126, nadalje studije br. 136 i 137.

G o l u b o v ić: Rjovina sa juga, Motiv sa Sljemena, Spremanje sijena br. 654, 655 i 656, Oblaci na Savi br. 658, 659 i 660.

G r i e s b a c h J.: Motiv iz Dalmacije, Maksimir u jeseni.

G r i e s b a c h Lj.: Zimski motivi sa Sljemena br. 191 i 192, Stojdraga, Split sa Marjana, Rjovina i Staničeva kuća.

J u r k a s: Sumrak na Savi, Makarski zaljev, Kourčula br. 297, 300 i 301.

D r. H o r v a t I v o: Pogled na Golu Plješivici.

H o r v a t V l a d i m i r: Na pećini.

p l. K ö r ö s k e n y i: Tomislavov dom u zimi na Medvednici, Motiv sa ulice u Šibeniku, Samoborska Venecija, Pred Peristolom Dioklecijanove palače u Splitu, S Maksimirskoga jezera, Motiv iz samostana, Višovac u Dalmaciji, Roška koča na Podhorju, Pad Korane.

M a t e l j a n: Fužine u zimi, Pećine-Sušak.

M i l o š e v ić: Zalaz sunca na Krku (za moj ukus vanredan motiv, pun štimunga).

M o n j a c: Dioklecijanova palača u Splitu.

N o v á k: Sljeme Durmitor br. 433, Begova brda — Durmitor br. 434 i 435, Mali i Veli Obruč, Sv. Areh na Podhorju (oblaci pred buru), Okić-Samobor, Susedgrad, Moja majka, Motiv sa Urške gore.

D r. P o l j a k: Jarac iz Cerovca pod Crnopcem, Ulica u Komizi na otoku Visu, Kameni stup u Desmerici kod Ogulina, Južni kukovi Samarskih Stijena, Južni dio Jablanca, Draga Zavratnica ispod Jablanca, Turska Vrata iznad Jablanca u srednjem Velebitu, Škrape iznad Vel. Vaganca u južnom Velebitu, Stara čuprija u Mostaru, Cetin Vrh u Prenj planini, Galič vrh u Prenj planini.

P o s t r u ž n i k: Prije oluje nad Tihim Oceanom, Manitou, Color-Balansirana klisura, Vrt bogova br. 632 i 633.

D r. P r e b e g: Prvi snijeg, Iz Maksimira, Magleno more, Motiv s Kupe (s lijepim osvjetljenjem), Seoska kuća.

R i t z o f f y: Seljačka kuća ispod Ivanščice.

R o s e t. Split.

D r. S i m o n o v ić: Slike iz Žumberka, diapositivi u kojima se prikazuju glavni vrhovi Prenja i stanovi na toj planini, nadalje diapositivi Rajinac, Paljevina, Buljina i Vrhprag na Velebitu.

Š e t i n a: Zapušteni mlin u Sv. Ivanu Zelini.

V e r o n a: Klosterneuburg kod Wiena.

W i c k e r h a u s e r: Biokovo izmedju Omiša i Makarske.

Zobundžija: Smrekova draga (planinska idila), Ozalj grad, Trg sv. Marka — Venecija.

Medju nabrojenim slikama imade takvih, koje mora da zanesu svojom savršenošću i najveće slikare od kista.

Na izložbi bilo je mnogo povećanih slika. Neki amateri pokvarili su pretjeranim toniranjem slika dojam svojih kolekcija. Neki su opet forsirali da izlože što više slika, pa su najbolje medju njima pokraj balasta ostale gotovo prikrivene.

Ovom zgodom spomenuti će i to, da se Umjetnički Paviljon nije pokazao zgodnim za priredjivanje ovakove izložbe. Dovoljno svjetla su imale samo slike u južnoj prostoriji paviljona, dok su se one u centralnom dijelu, pod kupulom, nalazile u sumraku. U toj polutami stajala je i divna kolekcija Golubićeva, koja bi došla do pravoga izražaja u južnoj prostoriji.

Ali sve su to, ponavljam, mali prigovori prema velikom stvarnom uspjehu izložbe i prema njenoj svrsi, za kojom se išlo, da posluži plemenitoj idealnoj reklami za planinarstvo i uzbudi smisao za prirodu i ljepotu svake ruke, a time i ljubav prema fotografskom umjeću. Izložbu je posjetilo mnogo svijeta, a to je najbolji dokaz, da je ona svoju zadaću časno izvršila i da u nas imade veliki broj prijatelja i pristasa planinarske ideje i planinarske fotografije.

Ovaj kratki prikaz rada i izložbe naše agilne foto-sekcije ne bi bio potpun, da ne spomenem napose pročelnika sekcije Ervina pl. Köröskenyi-a, čiji rad i djelovanje zasluzuje svako priznanje.

Prvi uzlaz na vrh Olimpa, 2985 met.

Vjekoslav Novotni — Zagreb.

Tko nije čuo ili čitao o Olympu, svetoj gori u Grčkoj, o klasičnom prijestolu Zevsa, bogova i božica, o prijestolu, što ga je, po Homeru umno podigao od sjajne kovine hromi Hephaist, i gdje se je od iskona u vijeću na sjajnim gozbama odlučivalo o udesu zemaljskih stvorova?

U Grčkoj i Maloj Aziji ima više vrhova imenom Olymp (Olimbos), u Miziji vrh sa 2500 m. Po tom bi čovjek bio sklon pomisljati, da riječ Olymp uopće znači vrh, sljeme.

Klasični grčki Olymp, po današnjem novogrčkom izgovoru Olimbos, ostade tajinstvenim svojim vrhom do nedavna uopće nepoznat, dapače zaboravljalo mu se klasično ime. Koliko god puta su pošli učenjaci planinari, da otkriju tajne vrha, izjavljivo bi im se trud i to radi besputica, radi strmina i litica, pa još i radi razbojničkih družina, koje su se zavukle i ugnijezdile u duboke, mrke

i puste klance toga neprohodnoga, gorskoga sklopa za vrijeme grčkih ratova sa makedonskim kraljevima i onda za navala Rimljana. U vrijeme seoba naroda još više za provala Turaka postade taj gorski neprohodni sklop glavno utočište ne samo grčkih žitelja nego i raznih drugih stranih pribjeglica, koji su se uspješno opirali i odhraviali navalnoj turskoj vojsci, tako te su napokon često paše morali s njima prijateljski ugovarati, kako su to u svoje vrijeme činili i sa našim Crnogorcima.

Od tih hrabrih odmetnika nazvanih Armatoli i Pallikari, koji su se bili skonili od ratnog zuluma tudjincea u nepristupna ždrijela Olympa braneći sebe i domovinu od sile turske, pojavio se vremenom razbojnici imenom Klepti. (Kleptos i kleps znači grčki tat). I velike opetovane potjere izjaloviše se, jer se klepti svadga izgubiše u nepristupne klance Olympa, onako kako su se za vrijeme Rimljana ilirski morski gusari na svojim malim brzoplovkama zaklanjali osobito i u morsku dragu obrovačku i pod naš Velebit.

Zato su visovi Olympa do najnovijega doba manje poznati ostali negoli česti srednje Afrike. Klasički homerski i legendarni vrh Olympa na taj način ostade i morfološki, botanički, geološki i planinski zagonetka.

Ali ne samo vrhovi Olympa, već i prohod kroz olimpijski gorski sklop bijaše rijetko pokušavan i uz najveće teškoće orografske i opće putne izveden.

Kose olimpijskoga gorskoga sklopa naime i kose gorskoga susjednog gvozda Osse spuštaju se jedne prema drugima u dolinu Tempe, koju protiče velika rijeka Penej — danas prozvana Selambria. — Ta dolina jedina daje glavni prolaz izmedju kosa Olympa i Osse iz Tessalije na more i Makedoniju. Ta je dolina i pravo silno gorsko ždrijelo. Raskidane kose se tamo s lijeva i s desna strmo spuštaju na rijeku, pa za sunčana dana stvaraju svojom crvenom bojom osobito čarobnu sliku na zelenom sočnom sagu bistre i plahe rijeke, oko koje se je nanizalo razno grmlje i gorostasne bukve, jеле, kestenje i platani. Put je usiječen u pećinu na desnoj strani rijeke. Dolina Tempe duga je 6 km. Bizantinci je prozvaše grčki Likostoma, što znači vučje ždrijelo, Turci je zovu Boghas t. j. tjesnac, ždrijelo. U drugom vijeku prije Isusa prodje ovim klancem rimski konzul Marc-Philippus sa vojskom prokrčivši si prije mjestimice u kamenu put. To se onda smatraše velikim čudom i neobičnim junaštvom.

Gvozd Olimpijski dijeli sa juga rijeka Penej, sa sjevera rijistica (ne Vistrica), prije nazvana Haliakmon; sa istoka zaton Thermajski, a sa zapada gornja Bistrica.

Koliko je klasički Olymp spao u zaborav uslijed spomenutih pustih orografskih i divljih neprohodnih prilika, dokaz je karta Grčke iz godine 1767. od Francuza Guillaumea d'Isle, koji za goru Olymp iznosi ime Lacha.

Prvi, koji je pokušao turistički razviti tajnoviti vrh Olympa bijaše Sonnini. Njega posla francuski kralj Ljudevit XIV. godine 1780. na istok, pa je tom prilikom došao pod Olymp.

Iza 50 godina, t. j. god. 1830. pokuša isto Uquhart, engleski diplomata; god. 1855. stiže u Olymp Heuzey, glasoviti arheolog francuski, i god. 1862. dodje u Olymp njemački znatni geograf Henrik Barth; god. 1865. Tozer, engleski učenjak; god. 1869. Gorceix, francuski profesor u Atheni; god. 1875. Gerstner, austrijski kapetan; god. 1904. i 1905. naš glasoviti geograf Cvijić u dva maha posjeti Olymp. Svi ti se uspeše na koju kosu, na koji vrh, ali nitko ne dodje na prijestolje Zevsovo.*)

Godine 1909., 1910. i 1911. tri puta je jurišao na taj vrh Richter, znatni njemački geograf i treći put ga nevolja nadje, jer pade u šake razbojnicima, koji mu na oči ubiju ona dva turska žandara, koji su ga pratili. Četiri mjeseca su ga nato držali u ropstvu, dok ga turska vlada ugovorom za skupo zlato ne iskupi.

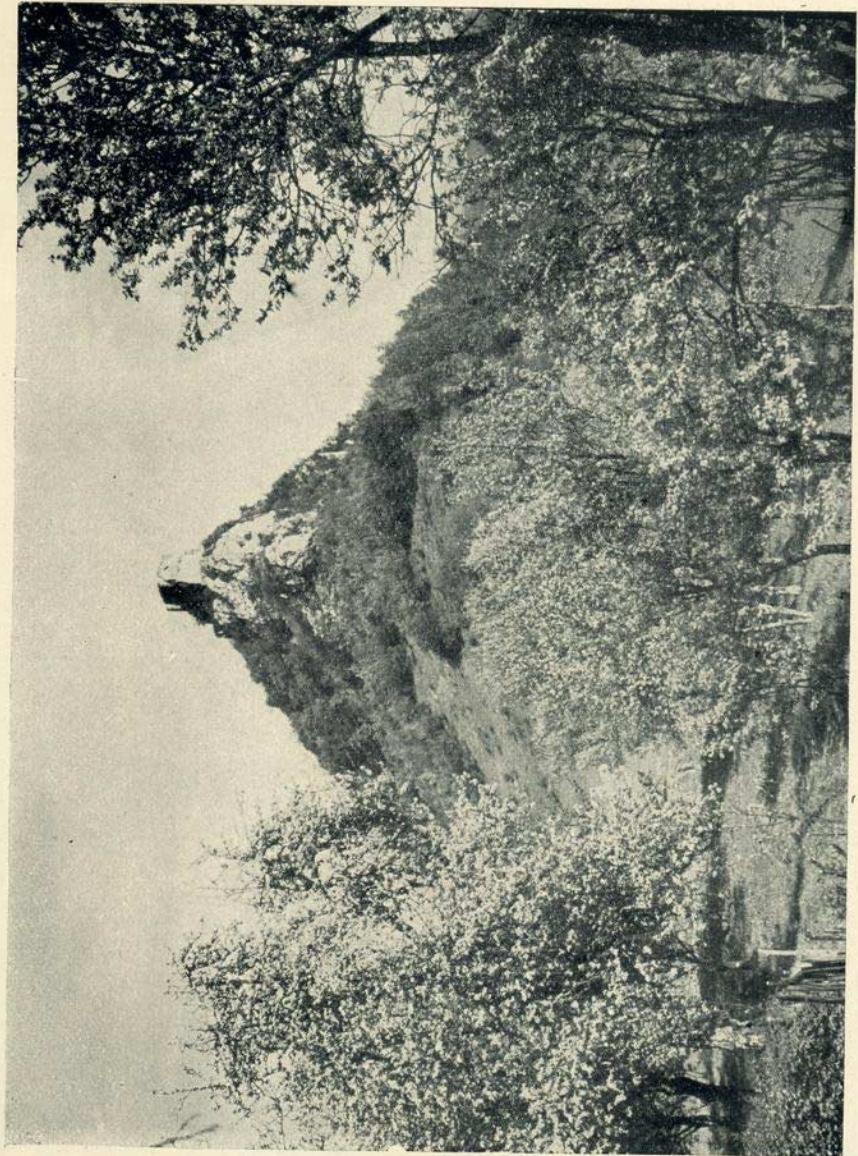
Napokon se go. 1913. popne društvo od 7 osoba po prvi put na najvišu glavicu. U društvu tom bijahu 3 Francuza i 4 Grka. Vodje im biše dva grčka lovca, dva Kakalosa, s njima Francuzi Boisonnas, fotograf, Marcel Kurz, geograf, i novinar Daniel Baud-Bovy.

Iste godine 1913. noćivahu 30. srpnja pod šatorom na rubu šume Olympijske zvane Petrostrugne. Gorskim rebrom popeše se sutradan do male kapele suhozidom sagradjene, posvećene sv. Ilijici. Proplanak, koji se tuda naokolo širi, ukaza se planinarima u sjajnom cvjetnom modrilu od nebrojenih hiljada cvatućih šumskih vladislavaka (*Gentiana Pneum*). Ista biljka cvate obično u kolovozu na vrhu našega Sljemena u velikoj množini, kao što cvatu na jednom proplanku putem na slovensku Golicu obično u srpnju hiljade ovčica i sunovrata (*Narcissus poet.*).

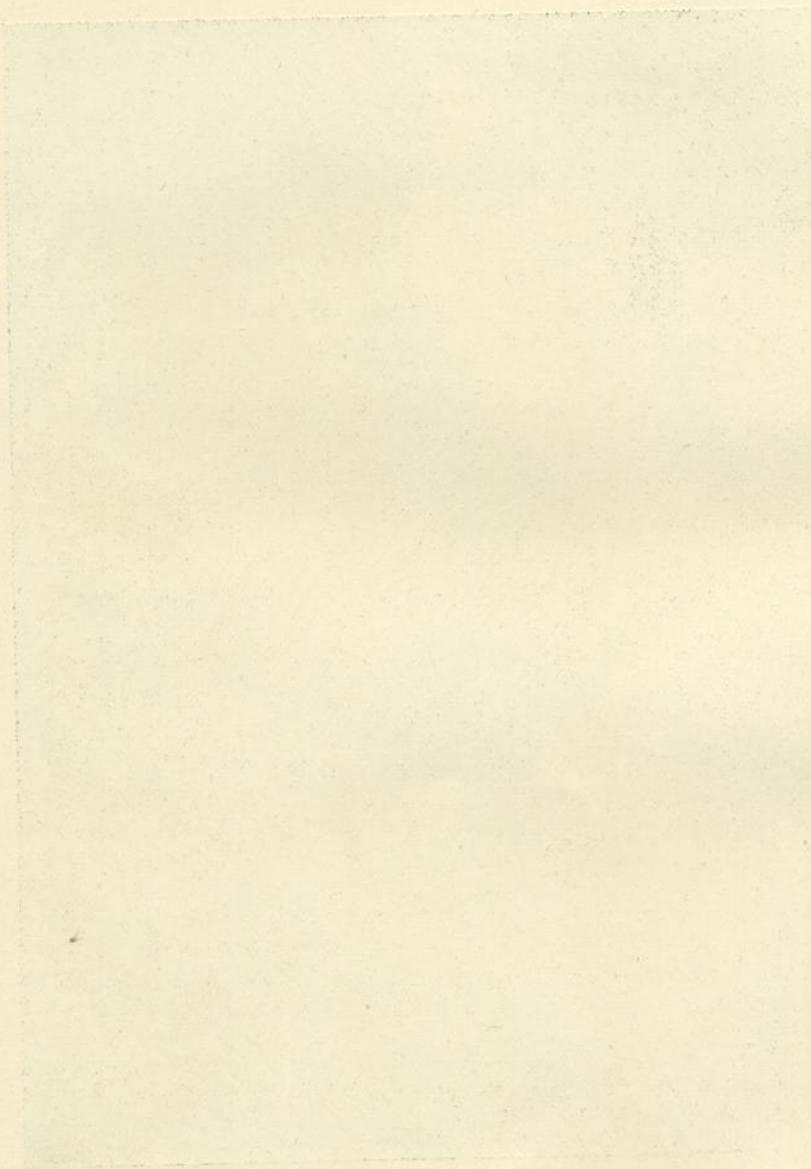
Naši se planinari sutradan popnu dugom kosom Mavrolongo do male dolinice imenom Saint-Denys. Ispod ove dolinice ugledaju pod jelama ugljenarske kolibe — »kalive« zvane. — Kako je već bilo vrijeme poodmaklo, noćivahu tudjer na mokrom šumskom lišću 1. kolovoza. Sutradan iza 5 sati uporna hoda stignu na vis sa više oštih vrhova. »Ha, evo doma starih grčkih bogova i božica«, usklikne jedan od planinara. Prevari se. Mala bura im za

*) Ove historijske podatke nam daje francuski beletristički list »Illustration« u svojem broju od listopada 1927. godine.

Foto : V. Novak

OKIĆ S PROLJEĆA

čas očisti magloviti vidik te se nedaleko ukaže u blizini nad njima samotna pećina, koju je od njih rastavljaо duboki jazoviti neprelazni ponor.

Što će sada? Vratiti se, a ne postići cilja?

Nije bilo druge. Vratiše se pokunjeni. Bijaše očito da su zašli.

Vraćajući se najednom im vodja Kakalos stane pred jednom pećinom, u kojoj se ukaže strmi otvor. Udjoše u taj otrov pa se stadoše penjati, znojeći se u žarkom suncu.

I stignu na vrh, koji nadvisuje sve ostale vrhove. I to bi zaista sveti vrh homerski, prijestolje svemožnoga Zevsa i njegove božanstvene družine.

Od Parnasa do Soluna, Tesalije i Makedonije, od Pinda do gore Athos i Scyros, zaton Thermajski i Solunski, sve to im se ukaže jednim pogledom, a kraj toga još pod nogama im kroz maglu pojas božice Iride, duga u svom sjaju, te nad njima orao, ptica Zevsova.

To bi evo prvi uzlaz na najvišu glavicu Olympa.

Sedam godina iza toga, po svršetku svjetskoga rata, sastavi grčka vlada znanstvenu ekspediciju na Olymp. Vodja bi Francuz topograf i planinar alpinista Marcel Kurz, koji će snimiti prvi put topografski sav Olymp.

Dana 12. kolovoza god. 1921. se članovi te ekspedicije nadju na vrhu.

Od M. Kurza ima danas francuska monografija Olympa, »le mont Olymp« sa kartom kao znanstveni rezultat toga drugoga uzlaza na vrh.

Treći uzlaz na Olymp u rujnu prošle godine 1927. nas sjeća na prvi uzlaz na veliki Klek, Grossglockner, god. 1799., što ga je poduzeo uz silnu pripremu knez biskup Gorički Salm-Reifferschneidt.

Dana naime 3. rujna iste godine krene ogromno društvo od 105 osoba i 56 životinja iz Athene put Olympa. Životinje su pratile hranu, šatore i inu potrebnu prtljagu za to ogromno odlično društvo. Tu je bilo Američana, Engleza, Francuza, Švicara, Španjolaca, Grka — i gospodja i djevojaka — i profesora i liječnika i bankara i političara i slikara i fotografa i novinara i mornara i vojnika.

Glavni vodja tomu šarenom društvu bijaše opet grčki lovac Christos Kakalos sa bratom.

Već sutradan su se šatori bijelili u dolini Saint-Denys 1962 met. visoko pod Olympom nablizо ugljenarskih koliba — obasjani u noć žarom vatre veselih šatoraša i sjajom blijede mjesecchine —

a danom olympijskim nebeskim suncem. Tu se je uz veseli talambas igralo, pjevalo, plesalo.

Dana 11. rujna jedna se čest toga veseloga društva digne na vrh sv. Ilike, a manja čest se popne na vrh Olympa. Oni na vrhu sv. Ilike čitali su na kamenoj ploči imena onih razbojnika, koji su tamo ubijeni godine 1925., jer su bili orobili planinara Staisa.

Nije bez interesa za nas znati, da se je i oko negda svetoga nebeskoga Olympa sačuvalo u mnogim imenima rijeka i gora siguran trag hrv.-srpskih naseobina, koje su onamo stigle u prvo doba srednjega vijeka, osobito kad su Avari sa sjevera potiskivali narode na jug. Tako je grčka rijeka Vistrica naša Bistrica, Vlaholivadon Vlaška livada, Tirnavos Trnava, Kaliva Koliba, Petrastrunga naša Petrova struga, tako: Mitrice, Miska i više toga.

Naše slike.

U nastojanju, da izvanje lice »Hrvatskog Planinara« bude uz što bolji sadržaj također što bolje opremljeno, zaključio je odbor Hrv. Plan. Društva, da se na naslovni list stavi slika, koja prikazuje motiv iz naših planina. Ta zadaća bila je povjerena društvenom članu i odborniku g. Z. Badovincu, koji je zadaću dobro i lijepo riješio uvezvi motiv iz kombinacije naših najljepših stijena Bijelih i Samarskih gorskih sklopova. Lijeva strana slike prikazuje nam jedan dio južnih kukova Samarskih Stijena, dok na desnoj strani imamo tornjiće iz centralnog dijela Bijelih Stijena.

Slika na umjetničkom prilogu od vrsnog amatera i planinara V. Novaka, koji je i na zadnjoj fotografskoj izložbi stekao općenito priznanje koliko u izboru motiva toliko i u tehničkoj dotjeranosti svojih snimaka prikazuje nam prijeće u lijepoj Samoborskoj Plješivici u okolišu Okić grada. Zgodno izabrani motiv gdje se iz evjetnatih voćnjaka izdiže kamenita stijena na kojoj je sagrađen stari grad Okić. Kako će H. P. D. doći u posjed ove lijepе i istaknute tačke na istočnom rubu Plješivice, bilo bi podesno, da se u gradu uredi jedna prostorija za planinare, koji će češće onda zalaziti u taj romantični kraj, koji je osobito u proljeće prepun čara, pogotovo kada se okolišni voćnjaci zaodjeni u bijelo ruho nežnih latica bezbroja sitnih cvjetova.

Silna protivnost nalazi se u drugoj slici umjetničkog priloga, gdje se očituje divlja romantika, silne i rastrgane stijene okružene prašumama bjelo- i crnogorice, a sve ipak u skladnoj harmoniji što je daju predjeli ošumljenog krša. Samarske su to Stijene i to južni kukovi, koji se ističu svojim oštrim piramidalnim grebenima providjeni stotinama žljebića i srhova oštrih poput noža, koji su velika neprilika planinaru, kada se vere po tim liticama. Samarske Stijene zaslужuju punu pažnju planinara, jer su nešto zasebna u cijeloj morfološkoj našegu krša, i jer pružaju planinaru punu odštetu za uloženi trud. —k.

Planinari ne zaboravite „Hrv. Planinar“!

DRUŠTVENE VIJESTI.

KONSTITUIRANJE ODBORA. Na prvoj konstituirajućoj odborskoj sjednici poslije glavne skupštine održanoj dne 2. prosinca 1927. konstituirao se odbor kako slijedi:

Predsjednik g. Josip Pasarić, profesor i narodni zastupnik; I. podpredsjednik g. Dr. Josip Poljak, profesor i kustos narodnog muzeja; II. podpredsjednik g. Mirko Bothe, veleindustrijalac; tajnik g. Dr. Zlatko Prebeg, trgovac; tajnički zamjenik g. Josip Vučak, kapetan; blagajnik g. Stjepan Benetić, bankovni činovnik; blagajnički zamjenik g. Viktor Šetina, grad. činovnik; ekonom g. Miroslav Albrecht, bankovni prokurista; zamjenik ekonoma g. Franjo Saletto, pismoslikarski obrtnik; gradjevni odbor: gg. August pl. Pisačić, gradj. nadsavjetnik, g. Josip Monjac, ovlašteni graditelj; knjižničar g. Čiro Bronić, knjižničar; pročelnik sekciјe za markaciju g. Slavko Hitzahler, fotograf; pročelnik sekciјe za podmladak g. Vladimir Stahuljak, profesor; pročelnik sekciјe za izlete g. Vlatko Zenz, soboslikarski obrtnik; pročelnik sekciјe za zimski sport g. Zvonimir Badovinac, stud. šumarije; pročelnik fotosekciјe i putne blagajne Ervin pl. Köröskenyi, gradski činovnik; odbornici: g. Dr. Ivo Horvat, sveučilišni docent, g. Ivo Jeušnik, željnički činovnik; nadzorni odbor: g. Ivan Galian, gradski činovnik; gdjica. Ivka Crnetić, privatna činovnica, g. Stjepan Korov, privatni činovnik.

OSNUTAK PODRUŽNICE U PAKRACU. Dne 29. siječnja održan je u Pakracu sastanak planinara uz sudjelovanje društvenog tajnika g. Dra. Zlatka Prebega. Sastanak je uspio, te je uz brojno sudjelovanje građanstva osnovana podružnica, koja stoji pod vodstvom prokušanih i agilnih planinara, pa je tako njezin napredak osiguran. U odbor su birani: gg. Dr. Franjo Gutschi, liječnik, predsjednik; podpredsjednik Josip Svoboda, ljekarnik; tajnik Ivan Schaub, trgovac; blagajnik Julije Stropački, bank. upravitelj; odbornici: Milan Kožar, bank. upravitelj u m., Juraj Kolb, obrtnik, Alfred König, grunitovničar.

UMRLI. Koncem prosinca umro je naš dugogodišnji član Viktor Plemić, bravarski obrtnik. Slava mu!

DRUŠVENI IZLETI. U mjesecu listopadu prošle godine uzvratila je Središnjica Sljemenski posjet litijskoj podružnici prisustvovanjem otvorenju nove planinarske kuće na Sv. Planini nad Trbovljem. Osim toga sudjelovali su naši članovi prošle godine još na društvenim izletima, koji su se priredili na Plješivicu, Kum i Stojdragu, dok se izleti na Brezovicu i Goršćicu radi kišovitog vremena nisu održali.

JEDAN DAN PO KOZJAKU. EKSKURZIJA H. P. D. PODRUŽNICE »MOSOR«. Nebo divno vedro kao riblje oko, upravo te je mamilo u planine. I mi podjosmo gore na Kozjak, kamo je bio naš cilj i kamo nas je vukla čežnja da dodjemo.

Autobus pun kao šipak, prenio nas je do Kaštel-Gomilice, i mi podjosmo odmah dalje. Što smo se više uspinjali po onom usponu, koji ne prestaje dok ne dodješ na vrhunac, to se obzorje više širilo i vidik je bio sve to privlačiviji, sve to veličanstveniji.

Dodjosmo i na vrh i svi zapanjeni bacimo pogled na divno i pitomo kaštelansko polje i na njegovu pitoresknu rivijeru koja privlači sve to više strance, čak iz Thüringena, a kamo li ne će nas, koji svoju grudu volimo da nas nostalgično tjeru čak do njezinih najnepristupačnijih visova; ma da smo taj prizor pun poezije vidjeli već toliko puta. Što smo ga više gledali to nam se pričinjao ljestvici i dražim.

Sve smo to promatrali u šutnji par minuta i fantazirali študirajući pozicije i pasući okom do ruba horizonta, gdje se nebo sljubljuje s morem i otocima. Podjosmo dalje do najvišeg vrha sv. Luke (780 m.), koji nam nije bio više daleko, jedva kojih stotinjak metara. Tu uživamo po planinarsku: sve moguće hrane i gjakonije su izvadjene iz torbe.

Jeli smo, ali naš je pogled bio uvijek uperen na tu lijepu i krasnu panoramu, koja nam je bila pred očima, i sve nam je to, — i taj naš ručak i ta naša družina puna demokratije, bratimstva i harmonije, i taj milje u visokoj planini — sve nam je to izgledalo kao jedna idilična cijelina, i u duši smo osjećali zadovoljstvo, osjećali smo blaženstvo.

Vodja — prof. Girometta — nas pozove da nastavimo put: na Biranj (630 m.). Svi ustasmo bez oklijevanja i dodjosmo u Biranj. To je jedna oaza. Tu je idila još veća medju onim ugodnim zelenilom i onim stablima. A pogled, odozgo dolje, lijepši i nezaboravniji. Hridi se ruše vertikalno za više stotina metara i tebi izgleda kao da lebdiš izmedju neba i zemlje iili da si na jednom visokom neboderu usred divlje i pitome prirode.

Veselje u takovoj sredini nije oskudjevalo. Smijeh, radoš, pjesma: sve je to bilo tako spontano i razumljivo, upravo logično.

I tu smo se par puta snimili i počelo se sunce približavati svom rastanku. Vodja naredi, i mi podjosmo dalje: na Malačku. Divnije je bilo ono što je sada uslijedilo. Počeo prvi sumrak i počela poezija večeri. Ta je poezija prvih sjena tamogore još lijepša. Ljubičasta boja je počela da prevlada, sporo ali postojano, cijelom visoravni i tik pred suton bilo je najljepše. Sunce je tonulo, a mi smo još uvijek bili na visini. Sliku ne čemo nikada zaboraviti: Kaštela, otoci i more, jedna divna poezija slike kakova ne može da dade nikoji pjesnik i nikoji kist na plainu. Sve u boji vina. Bilo je tako ugodno, da nam je bilo žao rastati se s tom ljepotom. Toliko je pun čara i mističan zapad sunca i sumrak u planini, naročito u primorskoj...

Zato smo za vrijeme čitavog silaza neprestano upirali pogledom u onaj divni zapad sunca koji se je gasio, i u ono tajanstveno more kao posuto vinom. Taj prizor, vidjen preko šume, bio je upravo dulcis in fundo do kraja našeg planinarenja toga dana, a iz duša nam se kroa često usklik: »Kako je to lijepo i divno!« i jedan drugome šaputali smo u tišini večeri, zadovoljni tom slikom.

A. S.

SADRŽAJ:

Dr. Miroslav Hirtz: Jubilej Ivana Gojtana	1
Br. Branimir Gušić: Foča	4
Dr. D. Vitezić: Pakleno i Pakleni Vrh	10
Dr. Miroslav Hirtz: Prva izložba foto-sekcije Hrv. Plan. Društva	13
Novočni Vjekoslav: Prvi uzlaz na vrh Olympia, 2985 met.	18
Naše slike	22
Društvene vijesti	23
